

İlköğretim Yapılarında Tip Proje Uygulama Sorunları Üzerine Bir İnceleme*

A Study on The Problems of The Implementation of Project Type Primary Structures

Çiğdem KÖSE, Ömür BARKUL

Günümüzde kalkınmanın en önemli aracı olarak kabul edilen eğitimin en önemli işlevi, kişilere yeteneklerine göre gelişme olanağı sağlayarak toplumun yaratıcı gücü ile verimini arttırmaktır (Özbulut, 1999). 18 Ağustos 1997 tarihinde Resmi Gazete’de yayınlanarak yürürlüğe giren 4306 sayılı yasa ile Türkiye’de 5 yıl olan zorunlu eğitim 8 yıla çıkartılarak bu alanda önemli bir reform gerçekleştirilmiştir. Yeni sisteme geçişle birlikte hızlı nüfus artışı ve artan kentleşme oranı nedeni ile büyük boyutlara ulaşan okul yapısı açığı, olanaklar ölçüsünde yoğun bir okullaşma çabası ile kapatılmaya çalışılmıştır. Bu süreçte; inşa edilecek her okul yapısı için ayrı proje üretmenin zorluğu yanında, zaman darlığı, eleman yetersizliği ve finansmandan kaynaklanan sorunlar nedeni ile, ülkemizde uzun yıllardır tartışılan tip proje uygulamaları bu kez daha yoğun bir biçimde gündeme gelmiştir. Milli Eğitim Bakanlığı’nın girişimleri ile bazı üniversitelerin mimarlık fakülteleri ve bazı müşavir firmalar yardımı ile elde edilen okul projelerinin farklı çevre koşullarında uygulanması, yapım aşamasında birçok sorun yaratmıştır. Bununla birlikte; Türk İhale Kanunu, yerel yönetimlerin bu konudaki tutumları da yapılmış ve yapılmakta olan uygulamalarda zaman ve para açısından önemli kayıplara neden olmaktadır. Bu çalışmada; yeni eğitim sistemine göre tasarlanmış ya da yeniden düzenlenmiş İstanbul İl sınırları içindeki ilköğretim okulu tip projeleri incelenerek, uygulama aşamasında ortaya çıkan sorunlar ile ilgili bir değerlendirme yapılmaya çalışılacaktır.

Anahtar sözcükler: Eğitim; ilköğretim yapıları; tip proje; uygulama sorunları.

Considered one of the most important tools of development, education increases the efficiency of society by providing opportunities for people according to their skills. (Özbulut, 1999). Through the implementation of Law No. 4306, which was passed on August 18, 1997 in the Official Gazette, an important reform was carried out by increasing the duration of the compulsory education in Turkey from 5 to 8 years. The transition to the new system emphasized the lack of school buildings, which has become problematic due to rapid population growth and the increasing urbanization rate. An intense effort was put into meeting the needs of this system, and, due to the difficulty of producing different projects for each school, time constraints, staff shortage and funding problems, the production of typical project applications which had been discussed for years came more intensely to the fore. The implementation of school building projects through the initiatives of the Ministry of Education and the help of the architecture faculties of various universities, as well as some consulting firms, and their application in different environmental conditions created many problems during construction. Turkish Procurement Law and the attitudes of local governments in this regard are causing significant losses in terms of time and money on applications. In this research study, the typical elementary school projects that have been revised or designed according to the new education system within the Istanbul City boundaries will be studied and an evaluation regarding the emerging issues related to the implementation phase will be explored.

Key words: Education; compulsory education; school buildings; typical elementary schools.

Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, İstanbul

Yıldız Technical University, Faculty of Architecture, İstanbul

*Bu çalışma 2010 yılında YTÜ Mimarlık Fakültesi Mimari Tasarım Yüksek Lisans Programında Çiğdem KÖSE tarafından Doç. Dr. Ömür BARKUL yöneticiliğinde hazırlanan aynı isimli ve geniş kapsamlı tez çalışmasının bir bölümü kısaltılarak hazırlanmıştır.

MEGARON 2012;7(2):94-102

Başvuru tarihi: 12 Haziran 2012 (Article arrival date: June 12, 2012) - Kabul tarihi: 03 Aralık 2012 (Accepted for publication: Dec 03, 2012)

İletişim (Correspondence): Dr. Çiğdem KÖSE. e-posta (e-mail): kose_cigdem@yahoo.com, barkul@yildiz.edu.tr

© 2012 Yıldız Teknik Üniversitesi Mimarlık Fakültesi - © 2012 Yıldız Technical University, Faculty of Architecture

Giriş

Günümüzde kalkınmanın en önemli aracı olarak kabul edilen eğitimin birincil işlevi, kişilere yeteneklerine göre gelişme olanağı sağlayarak toplumun yaratıcı gücü ile verimini arttırmaktır (Özbulut, 1999). 2012-2013 eğitim yılında uygulanmaya başlanan ve üzerinde pek çok boyutu ile tartışmalar süren (4+4+4) eğitim sisteminin yansımaları henüz test edilmemiş olmakla birlikte mekânsal yapıda yarattığı bir kısım güçlükler, eğitim yılı başından bu yana geçen sürede günlük haberlerin konusu olmaya devam etmektedir. Yeni bir sistem yanında öğretime başlama yaşının önceki döneme göre küçük yaşlara çekilmesi sonucu artan öğrenci sayısı ve yaşı küçülen kullanıcı grubunun gereksinimleri, geçici uygulamalarla çözümlenmeye çalışılmaktadır. 8 yıllık eğitim programının başladığı dönemde ortaya çıkan mekânsal gereksinimlerin 5 yıllık ilköğretim yapılarında -ki onların birçoklarının bile çözümlenememiş mekânsal sorunları varken (Tokay, Kalkan, Yüksel, 1993) -yapılan sınırlı değişikliklerle karşılanmaya çalışıldığı ve geçen zaman içinde yeni yapıların hizmete girmesiyle bu ihtiyacın görece azaldığı görülmüştür. Ancak, ilköğretim yapılarında yapılan bu zorunlu değişikliklerin; çoğu zaman öğrencilerin ders dışı gereksinimlerinin kısıtlanması sonucunu getirdiği görülmüştür. Örneğin, çoğu ilkokul binasında bahçelere yeni derslikler yapılması nedeni ile açık alanı kalmayan okullarda, laboratuvar, kitaplık, spor salonu gibi mekanlarını dersliğe çevrilmiştir (Yüksel, Tokay, 1998). Eğitim bilimciler tarafından pedagojik açıdan sorunlu bulunan bu yapıların durumu, kentler ve kırsal kesimler arasında farklı sosyo ekonomik yapı da dikkate alındığında, insan yaşamında özel bir öneme sahip ilköğretim döneminde kişinin kazanımlarının gerçekleşmesinde etken olmaktadır.

2010 yılında yapılmış bu çalışmanın amacı; 8 yıllık zorunlu eğitime geçişten 12 yıl sonra, aradan geçen zaman içinde yapılan ilkokul yapılarını araştırarak yeni eğitim sisteminin mekânsal gereksinimlerine yönelik olarak yapılması gerekenler hakkında çıkarımlarda bulunulabilmesini sağlamaktır.

İlköğretim Yapıları

Genç bireylere: kendilerini ifade edebilecek, sorum-

luluklarını geliştirebilecek, araştırmacı, yapıcı ve yaratıcı bir eğitim ortamı ile geniş bir dünya görüşüne sahip olmalarına yardımcı olacak ders içi ve dışı ortamları yaratmak ilköğretim aşamasında eğitimin en belirleyici kriteridir (İlköğretim Okulları El Kitabı, 1998). Bu tanımlama, programa yönelik gereklilikler yanında mekânsal gereklilikleri de kapsamakta ve eğitim biçiminin yaratıcılığa, yarışmacılığa, üretkenliğe açıklığı yanında, ilgili mekanların da olabildiğince yasak ve kısıtlamaların olmadığı, denetimli, ancak özgür davranışlara olanak verebilecek şekilde düzenlenmesi gereğine işaret etmektedir.

Çağdaş bir eğitim kurumunun; yaya olarak belirli bir ulaşım mesafesinde olması, öğrencilerin yaş grubu ve eğitim özelliklerine uygun bir arsa üzerinde yer alması, plan kararlarının alan kullanımı ve kitle biçimi ile uyumlu olması, açık ve kapalı alanların dengeli, kullanışlı, gereksinimlere uygun tasarlanması gibi alt başlıklarda toplanabilecek kriterlere sahip olması gerekir. Bunun yanında; arsanın fiziksel özellikleri; büyüklüğü, konumu, topoğrafik durumu, iklimsel verileri, ulaşım olanakları, alt yapısı, çevredeki alanların imar durumu ve yönetmelikler öncelikli ele alınması gereken başlıklardır (Ergen, 1993). Eğitim yapısı mekanlarının uygun yönere baktırılması, doğal aydınlatma olanaklarının sağlanması, uygun renk ve donatıların kullanılması, akustik kurallarına dikkat edilmesi gibi yapı fiziki konularına da; sağlıklı ve dengeli nesillerin yetiştirilmesi açısından dikkatle yaklaşılması gerekmektedir.

İlköğretim Yapılarında Tıp Proje Uygulamaları

8 yıllık eğitime geçişle birlikte 1996-1997 yılında %89.40 olan okullaşma oranı 2008-2009 yılında %96.50'e ulaşırken, örneğin İstanbul ilinde 8 yıllık eğitimin başlangıcında 64 olan derslik başına düşen öğrenci sayısı, 2009'da 53'e gerilemiştir (TÜİK İstatistikleri, 2009), (Tablo 1, Tablo 2). Ancak, bu sayı halen dünya ortalaması olan 30'un üzerindedir. İstatistik verilerden elde edilen bu rakamlar okul sayısındaki hızlı artış ifade etmekle birlikte gereksinimleri de vurgulamaktadır.

Milli Eğitim Bakanlığı tarafından 2000 yılında Üniversitelerin Mimarlık Bölümleri ve bazı müşavir firmalara

Tablo 1. İstanbul iline ait resmi okul öncesi ve ilköğretim okulu öğrenci ve derslik sayıları (İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü İstatistik Bürosu)

İstanbul Resmi Okullar 2008-2009								
Eğitim Kademesi	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Derslik Sayısı (*)	Derslik Başına	Şube Sayısı	Şube Başına
		Erkek	Kız	Toplam				
Okul Öncesi	53	38.003	33.895	71.898	2.472	29	3.476	21
İlköğretim	1.387	842.024	777.239	1.619.263	30.716	53	43.541	37

Tablo 2. İstanbul iline ait resmi ilköğretim okullarıyla ilgili değerler (İstanbul İl Millî Eğitim Müdürlüğü İstatistik Bürosu)

Resmî İlköğretim Okullarının Yıllara Göre Öğretmen, Öğrenci ve Derslik Değişimi										
Öğretim Yılı Sayısı	Okul Sayısı	Öğrenci Sayısı			Öğrt. Sayısı	Derslik Sayısı	Şube Sayısı	Der. Baş. Öğr. Sayısı	Şube. Baş. Öğr. Sayısı	Öğ. Baş. Öğr. Sayısı
		Erkek	Kız	Toplam						
'00-'01	1.216	791.608	710.196	1.501.804	33.470	23.477	31.922	64	47	45
'01-'02	1.289	807.666	726.003	1.568.240	37.612	24.488	48.948	64	32	42
'02-'03	1.329	801.693	726.505	1.528.198	41.142	24.796	35.178	62	43	37
'03-'04	1.348	817.996	746.723	1.564.719	42.583	25.517	36.551	61	43	37
'04-'05	1.266	839.070	764.562	1.603.632	43.764	26.015	37.505	62	43	37
'05-'06	1.296	853.239	778.495	1.631.734	40.395	27.357	38.284	60	43	40
'06-'07	1.338	865.718	792.951	1.658.669	45.094	29.101	39.707	57	42	37
'07-'08	1.357	874.183	801.270	1.675.453	45.981	30.271	40.639	55	41	36
'08-'09	1.387	842.024	777.239	1.619.263	48.875	30.716	43.541	53	37	33

hazırlatılan, okul türüne (gündüzlü, yatılı, pansiyonlu, vb), öğrenci sayısına ve ihtiyaç programına göre 27 ilköğretim okulu projesi bulunmaktadır. Ancak; araştırma alanı olarak seçilen İstanbul'da;

- Kent içinde okul arsası bulma zorluğu ve nüfus fazlalığı dolayısı ile taban alanı az kat adedi fazla olan,
- Her türlü formda araziye uyum sağlayabilecek olan plan şemasına sahip,
- Tek yapı içinde gerekli her işlevi barındırma, kriterlerini sağlayan 7 tanesi İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün talepleri doğrultusunda seçilerek İl Özel İdaresi tarafından uygulanmaktadır (Tablo 3).¹

Türkiye' de eğitim sisteminin sekiz yıla çıkarılması ile birlikte değişen eğitim programı derslerin uzmanlar tarafından uygun mekanlarda verilmesi şartını getirmiş, ilk sınıflarda "sabit derslik"lerde geçen ders süreleri, ileriki sınıflarda yerini "branş derslikleri" ve "uygulama mekanları"na bırakmıştır. Uzmanlık eğitiminin gereği

olan teknolojilerle donatılan, tüm öğrencilerin kullanımına açık mekanlar dolayısı ile "sekiz yıllık zorunlu eğitim" modelinde yeni mekan standartları da oluşturulmaya çalışılmıştır (Çınar, Çizmeçi, Akdemir, 2007). Sekiz yıllık zorunlu eğitime dönük olarak Millî Eğitim Bakanlığı İlköğretim Genel Müdürlüğü'nün belirlemiş olduğu temel varsayımlara göre;

1. İlköğretim kesintisiz sekiz yıldır. İlköğretim bünyesinde okul öncesi sınıfı bulunur.
2. 1 ve 5. yıllar arası her sınıfın öğretmeni vardır. Ancak 4. yıldan itibaren özel mekan gerektiren dersler mümkün olduğunca özel dersliklerde ve branş öğretmenleri tarafından verilir.
3. 6.-8. yıllar arası tüm dersler branş öğretmenlerine tahsis edilmiş özel mekanlarda verilir.
4. Derslikler, eğitim kalitesini sağlamak ve koruyabilmek amacıyla en fazla 30 kişidir. Dersliklerde her öğrenci için ayrı çalışma masası ve sandalyesi bulunur.

Tablo 3. İstanbul il özel idaresi tarafından uygulanan tip ilköğretim okulu projeleri

No	Proje Adı	Öğrenci Sayısı	Kat Adedi	Taban Alanı
1	MEB.2000-41	240 Öğrencili Kapasiteli	B+Z+3	635 m ²
2	10025R-480	480 Öğrencili Kapasiteli	B+Z+3	863 m ²
3	10025R-720	720 Öğrencili Kapasiteli	B+Z+3	1121 m ²
4	MEB.2000-42	720 Öğrencili Kapasiteli	B+Z+3	1.285 m ²
5	MEB.2004-53	1200 Öğrencili Kapasiteli	B+Z+3	1.541 m ²
6	RAGIP AKIN	B.B ÖZEL PROJE	B+Z+3	789 m ²
7	RIFAT YALMAN	B.B ÖZEL PROJE	2B+Z+4	533 m ²

¹ Bu listede yer alan ve ilk uygulandıkları okulların adları ile anılan Ragıp Akın ve Rifat Yalman tip projeleri ise; İstanbul İl Bayındırlık Müdürlüğü tarafından belirli bir arazi için özel proje olarak tasarlatılmış, fakat sonrasında İstanbul genelinde pek çok uygulamada kullanılan ve kendi bünyelerinde tiptleştirilen projelerdir.

Şekil 1. Çeşitli ilköğretim okulu tipleri.

Tablo 4. İlköğretim okulları için öncelikli mekanlar listesi (ilköğretim okul yapıları el kitabı, 1998)

		İlköğretim Okulları için Öncelikli Mekanlar					
		Mevcut İlköğretim			Yeni İlköğretim		
		1. Öncelikli	2. Öncelikli	3. Öncelikli	1. Öncelikli	2. Öncelikli	3. Öncelikli
Okul öncesi	Eğitim Alanı	X			X		
	Depo		X		X		
	Öğretmenler Odası		X		X		
	Kullanım Odası	X			X		
Öğretim mekanları	Sabit Derslikler	X			X		
	Türkçe	X			X		
	Matematik	X			X		
	Fen Bilgisi	X			X		
	Sosyal Bilgiler	X			X		
	Yabancı Dil	X			X		
	Genel Derslik	X			X		
	Eğitsel Kol			X	X		
	Fen Laboratuvarı	X			X		
	Hazırlık Odası	X			X		
Uygulama mekanları	Bilgisayar Laboratuvarı	X			X		
	Proje Stüdyosu			X	X		
	Resim Dersliği		X		X		
	Seramik Kurutma			X	X		
	Seramik Fırını			X	X		
	Müzik Dersliği		X		X		
	Depo		X		X		
	Kitaplık	X			X		
	Depo	X			X		
	Grup Çalışma Odası			X	X		
Genel Depo		X		X			
Yönetim	Müdür Odası	X			X		
	Müdür Yardımcısı Odası	X			X		
	Genel İdari Ofis	X			X		
	Depo/Arşiv		X		X		
	Öğretmenler Odası	X			X		
	Branş Öğret. Top. Od.	X			X		
	Branş Öğret. Çalış. Böl.		X		X		
Okul ve çevre ortak kullanım alanları	İşlik 1	X					
	İşlik 2		X				
	Depo		X				
	Spor Salonu			X		X	
	Soyunma Odası (Erkek)			X		X	
	Soyunma Odası (Kız)			X		X	
	Depo			X		X	
	Kitaplık	X				X	
	Bireysel Çalışma	X				X	
	Bilgi Teknolojileri	X				X	
	Kart Kataloğu	X				X	
	Kütüphane Sorumlusu	X				X	
	Çok Amaçlı Salon	X				X	
	Revir (İlkyardım)		X			X	
	Grupla Rehberlik Servisi	X				X	
Ofis	X				X		
Kafeterya	Kantin 1	X				X	
	Kantin 2		X			X	
	Çay Ocağı		X			X	
	Kırtasiye Satış Bölümü			X		X	
	Kırtasiye Depo			X		X	
Destek birimler	Hizmetli Soyunma Odası		X			X	
	Temizlik Odası			X		X	
	Teknisyen Odası			X		X	
	Genel Depo	X				X	
	Isıtma Merkezi	X				X	
Yatakhane	LOJMAN						
	Yatakhane (Kız)						
	Yatakhane (Erkek)						
	Duşlar (Kız)						
	Duşlar (Erkek)						
	Çamaşırhane						
	Yemekhane						
	Nöbetçi Öğretmen Odası						
	Dinlenme Odası						
	Oyun Odası						
	Müstahdem Yatakhanesi						

5. İlköğretim okulu aynı zamanda çevreye açık bir sosyal, kültürel, sportif etkinlikler ve hizmet içi eğitim merkezidir. Okul binaları, öğretim saatleri dışında da tüm yıl boyunca kullanıma açıktır.

6. İlköğretim okulu içinde tüm kullanıcılara açık mekanların yanısıra, dört farklı yaş grubu için özel mekanlar bulunur.

7. Okul mekanları, programları ve süreleri öğrencilerin akademik, sosyal ve kişisel gelişimini sağlayacak şekilde planlanır.

İstanbul'da Tip İlköğretim Yapısı Uygulamaları

İstanbul genelinde tip ilköğretim okulu projeleri, kentte okul arsası bulma sorunu yanında derslik ihtiyacı sorununa çözüm bulabilmek için İl Millî Eğitim Müdürlüğü'nün talepleri doğrultusunda, İstanbul Büyükşehir İl Müdürlüğü ve İstanbul İl Özel İdaresi tarafından MEB'nden onay alınmak şartıyla 27 tip proje arasından revize edilen 7 tanesi esas alınarak yapılmaktadır (Tablo 3). Bunun nedeni; bu projelerin en dar oturma alanına sahip oldukları için uygun boyutlardaki pek çok araziye uyabilmeleri, sınıf sayısı açısından en fazla sabit dersliği barındırmalarıdır. Revize edilerek uygulanan diğer projelerde ise farklı işlevler için ayrılan alanların (kitaplık, rehberlik servisi, kazan dairesi, depo ve bazı laboratuvarlar, sığınak, vb) sabit derslikler çevrilmesi şeklinde mekansal değişiklikler yapılmıştır. Taban alanı olarak daha büyük bazı tipler ise kent içi arsa bulma problemleri nedeniyle sınırlı sayıda uygulanmıştır.

Planlı yerleşmelerde; nüfus ve kentsel büyüklükle dikkat edilerek, teknik gereksinimler doğrultusunda saptanması gereken okul yeri ve yapılaşma kriterleri,

Ülkemizde çoğu zaman bu özellikler dikkate alınmadan imar mevzuatı ve yasal düzenlemeler ile gelişigüzel oluşturulmaktadır (Ergen, 1993). Hızlı ve plansız kentleşme, nüfus artışı ve göç gibi nedenlerle İstanbul'da planlama ve uygulamadan sorumlu kamu kurum ve kuruluşlarının, eğitim donanımlarının mekansal dağılımına yönelik herhangi bir modeli ya da kararı bulunmadığından eğitim tesisleri için yer seçimi rastlantısal olarak yapılmaktadır. İstanbul İli imar planlarında "İlköğretim Eğitim Tesis Alanı" olarak belirlenen arsalarda, İstanbul İl Özel İdaresi tarafından planlama ve uygulaması yapılan tip ilköğretim okulu binaları:

- Yeni arsa- Yeni bina (Yeni Yapım)
- Mevcut arsa-Yeni bina (Yıkım Yeni Yapım)
- Mevcut arsa-Ek bina (Mevcut Yapıya Ek Bina Yapımı)

Şeklinde ayrılmaktadır. Bu çalışmada incelenen 2007-2010 yılları arasında yapılmış 98 okuldan; 48 tanesi yeni yapım, 22 tanesi yıkarak yeniden yapım, 28 tanesi ise ek bina olarak inşa edilmişlerdir. Okulların yapıldığı bölgelere göre yeni yapılanların kentin görece çevresindeki (Tuzla, Büyükçekmece, Şile, Esenler, Gaziosmanpaşa) ilçelerinde yeni arsalar üzerinde, yıkılarak yeniden yapılanların ise daha kent merkezine yakın ilçelerde (Bakırköy, Güngören, Kadıköy, Kağıthane) bulunduğu saptanmıştır. Bu çalışmada yapılan bir diğer tespit ise 2008 yılından sonra okul yapımı sayısındaki azalmadır.

Bu çalışmada incelenen 98 ilköğretim okulundan birbirinden arsa, uygulama koşulları ve tip olarak farklı 15 tanesi rasgele seçilerek daha ayrıntılı olarak incelenmişti (Tablo 5). Seçilen okullar; 2007 -2008 yılları içinde

Tablo 5. İncelenen ilköğretim okulları

No	İlçe	İlköğretim Okulu Adı	Çizim Yılı	Uygulanan Tip	Yeni Yapım	Yıkım	Yeni Yapım	Ek Bina
1	Kağıthane	Gürsel İ.Ö.O.	2007	2000-41			X	
2	Gaziosmanpaşa	İstiklal İ.Ö.O.	2007	2000-41				X
3	Kartal	İbni Sina İ.Ö.O.	2007	2000-42				X
4	Gaziosmanpaşa	Evliya Çelebi İ.Ö.O.	2007	10025R-480				X
5	Kağıthane	C.Şamikoğlu-Namık Kemal İ.Ö.O.	2007	2004-53			X	
6	Şile	Ahmetli Köyü İ.Ö.O.	2007	10025R-480	X			
7	Ümraniye	Yeni Çamlıca Lemanana İ.Ö.O.	2007	10025R-480	X			
8	Pendik	Fuat Köprülü İ.Ö.O.	2007	2004-53				X
9	Tuzla	Orhanlı İ.Ö.O.	2007	10025R-720	X			
10	Bakırköy	Medeni Berk İ.Ö.O.	2007	10025R-720			X	
11	Esenler	Cumhuriyet İ.Ö.O.	2007	Ragıp Akın			X	
12	Kağıthane	Kocatepe İ.Ö.O.	2007	Rifat Yalman			X	
13	Bayrampaşa	Hürriyet İ.Ö.O.	2008	Ragıp Akın			X	
14	Kartal	Hasan Paşa İ.Ö.O.	2008	Rifat Yalman			X	
15	Pendik	Kurtköy Çamlık Mah. İ.Ö.O.	2008	2000-42	X			

vaziyet planları çizilen, uygulamaları biterek kullanıma açılan okullar arasında yer almaktadır.

İncelenen okulların vaziyet planları ve arsa içindeki konumlanmalarına bakıldığında:

- Arsanın şekli ile ilgili sorunlar: İstanbul kent içinde yerel yönetimler tarafından ayrılan okul arsalarının konum ve arsa koşulları açısından en olumsuz koşulları taşımaları, ilköğretim binalarının yapımında mahallerin yönlendirilmesi, yaya ve servis giriş - çıkışlarının düzenlenmesi gibi pek çok sorun yaratmaktadır. Yeni ve eski yerleşim alanlarının büyük çoğunluğunda üçgen formundaki arsa verileri yerleşmeyi olumsuz etkilemekte, açık alan kullanımı açısından yetersiz, farklı seviyelerdeki (anaokulu-ilköğretim okulu) öğrencilerin kullanımına olanak vermeyen, pedagojik açıdan doğru olmadığı ispatlanan uygulamalar yaratmaktadır. Dikdörtgen ya da düzgün geometrik şekilde olmayan arsalarda ise iç mekan düzenlemeleri açısından yönlendirme sorunları olmaktadır.

Arsa şekli ile ilgili sorunlar, tip projeler arasından seçilen kısıtlı planlarla ilgili uygulama yapılmasının nedenleri de açıklamaktadır.

Arsa çevresi ile ilgili sorunlar: İstanbul'da uygulaması yapılmış çok sayıda ilköğretim okulu arsasının bazen iki, bazen üç yanı yollarla çevrili olmakta, hatta bazıları özellikle yolların ortasında kalan sınırlı alanlarda inşa edilmektedir. Okula yaya ulaşımını zayıflatan bu durum, açık alan kullanımında sınırlamalar yaratırken yoğunlukla binanın oturduğu kotun yol kotundan aşağıda kalması nedeni ile merdivenli çözümler gerektirmektedir. Yolların

yarattığı hava kirliliği ise dolaylı olarak olumsuz çevre koşullarını yaratmaktadır.

Ayrıca; çözümlenememiş imar durumu sorunları nedeni ile ilköğretim okulu arsası içinde geçen yollar, örneğin Gaziosmanpaşa Evliya Çelebi İlköğretim okulunda olduğu gibi trafiğe kapatılsa bile alt yapı sorunları nedeni ile bütünüyle kaldırılamamakta ve uygulamada plan tipleri bu tür sorunlar da gözetilerek seçilmektedir.

Topoğrafya ve zemin yapısı ile ilgili sorunlar: ilköğretim yapıları uygulamalarında doğal çevre koşulları açısından sorunlu olan bir başka konuda arsaların topoğrafik durumlarıdır. Arsa konusunda veri olmadan hazırlanan tasarımlarda düz olarak kabul edilen arsa koşulları, oldukça eğimli arsalarda yapılan uygulamalarda sorunlar çıkarmakta, çoğu zaman kat planlarında köklü değişikliklere gereksinim olmaktadır. İstanbul'un depremli durumu göz önüne alındığında, genelde 3-4,5 m'de zemin suyunun rastlanması ve yapıyı sağlam zemine oturtmak amacı ile orijinal planlara bir hatta iki bodrum kat eklenmesine uygulamada sıklıkla rastlanmıştır.

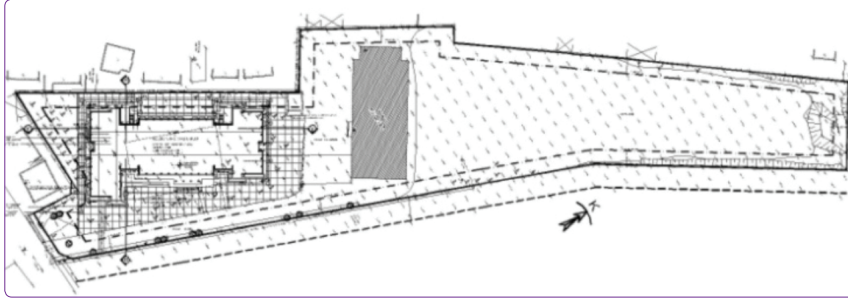
Sonuç

Sekiz yıllık temel eğitim okullarında uygulama sorunlarını inceleyen bu çalışmada; 8 yıllık zorunlu temel eğitime geçişten sonra İstanbul ilindeki İl Özel İdaresi tarafından yapılan okullar ele alınmıştır. Vaziyet planı ve plan şemaları açısından incelenen okullarda ortaya çıkan temel özellikler şunlardır:

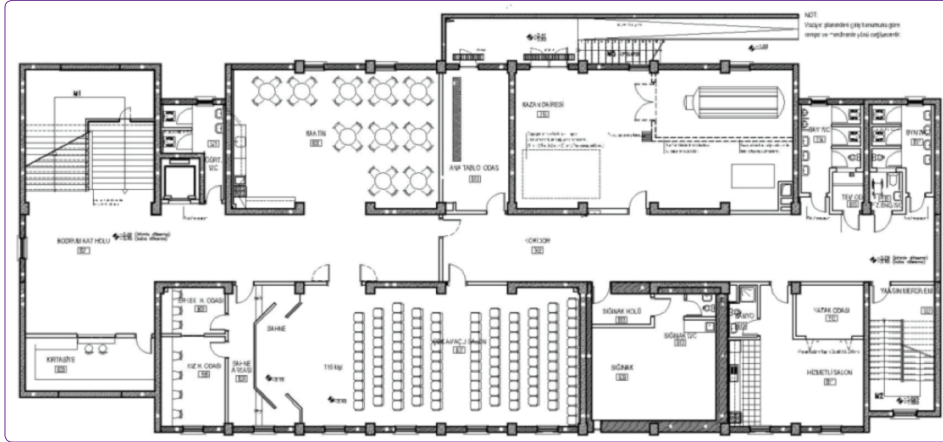
1. Hazırlanan yeni eğitim programına uygun ve hızlı yapı üretiminin bir yöntemi olarak, ilköğretim yapılarında tip projelerin uygulandığı görülmektedir. Ancak;

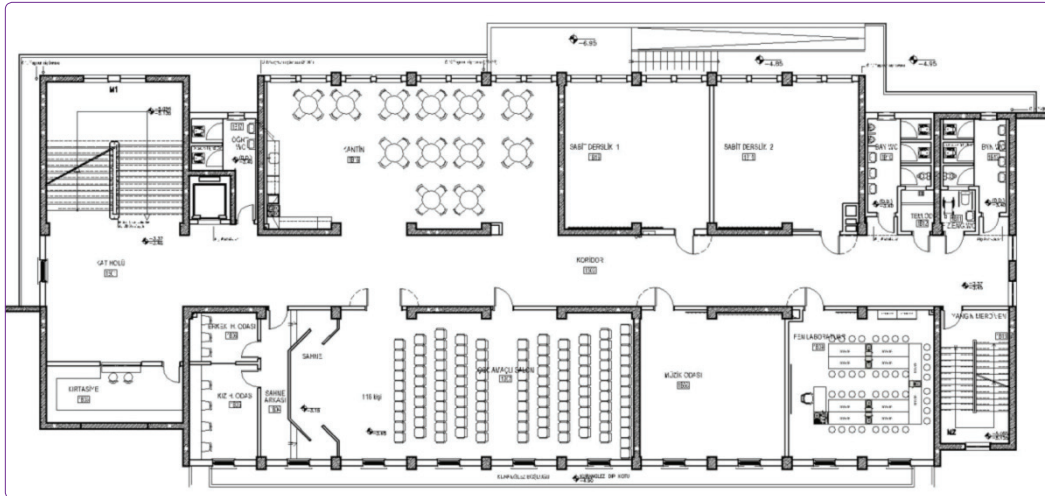
Şekil 2. Kağıthane Gürsel İlköğretim Okulu vaziyet planı.

Şekil 3. Kartal İbn-i Sina İlköğretim Okulu vaziyet planı.

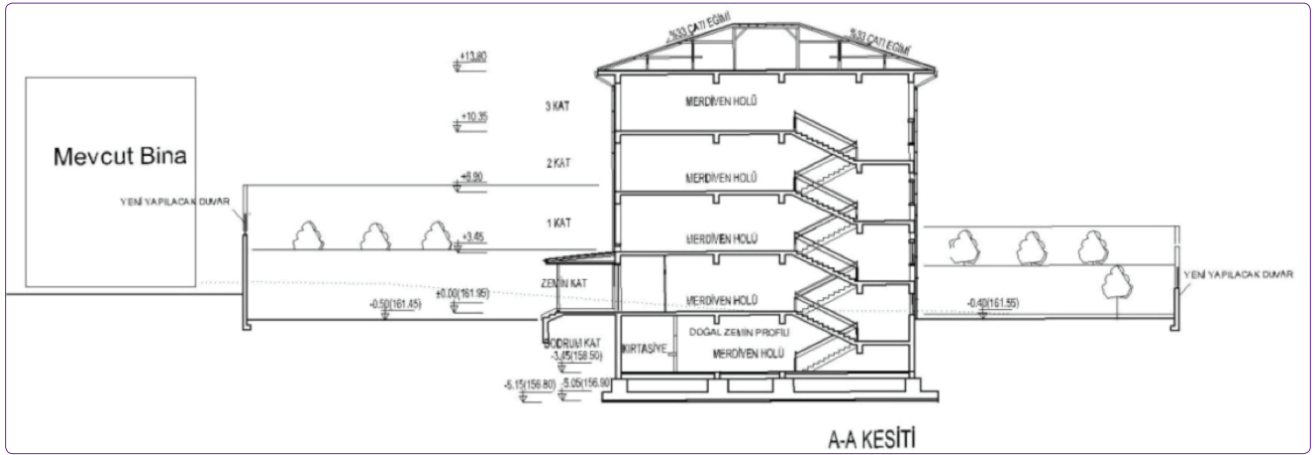
Şekil 4. 10025R-480 kodlu tip ilköğretim okulu bodrum kat planı.

Şekil 5. 10025R-480 kodlu tip ilköğretim okulu uygulama aşamasında revize edilmiş bodrum kat planı.

kent içi arsa bulma zorlukları ve hızlı nüfus artışı nedeni ile "tip" planlarda önemli değişikliklerin yapıldığı saptanmıştır. Bu değişikliklerin; daha çok derslik elde etmek amacı ile kitaplık, spor salonu, laboratuvar gibi mekanlardan fedakarlık ederek ya da iç mekanlardaki kapalı tenefüs ve dolaşım alanları daraltılarak yapıldığı görülmüştür (Şekil 4, 5).

2. İmar planlarında ilköğretim tesis alanı olarak ayrılan parseller; ya eğitim alanı için gerekli standartları karşılamayan biçimi ve alanı yetersiz kamu yapıları ya da yerleşim için uygun bulunmamış, riskli (dere yatağı, zemini kötü, eğimli, vb) alanlardır. Deprem açısından riskli bir bölge olan İstanbul'da eğitim ve kamu yapılarının yapıldığı bölgelerin çok daha dikkatle seçilmesi

Şekil 8. Tuzla Orhanlı İlköğretim Okulu Vaziyet Planı A-A Kesiti.

duğu, çoğu zaman sağlıksız yapılar olarak yapılmaya devam ettiği görülmektedir.

Oysa; uzmanlar tarafından eğitimin anne karnında başladığı, ilkokul çağının bireyin ilerideki tüm yaşamında kendisine gerekli bilgi, beceri ve alışkanlıkları elde etme ve yönlendirilme dönemi olduğu düşünülürse bu evrenin çocuk için çok değerli olduğu açıktır. Çevrenin ve doğanın hızla tüketildiği Dünya’da, genç bireylere çevre bilincinin aşılması için ekolojik ayrıntılar taşıyan okul mekanlarının yapımı giderek yaygınlaşmaktadır. Dinamik genç bir nüfusa sahip ülkemizde sağlıklı bir nesil için, okul yapılarını daha sağlıklı alanlarda, daha sağlıklı tasarımlarla gerçekleştirmek zorundayız. Yeni uygulamaya konulan 4+4+4 sistemine bağlı olarak yapılacak mekânsal değişikliklerde, 8 yıllık zorunlu eğitim için yapılan ve sonuçları alınan uygulamaların olumlu – olumsuz yanlarının rehber olabileceği düşünülmeli ve değerlendirilmelidir. Bu bağlamda; öngörülü bir planlama, sağlıklı nüfus tahminleri ve planlaması, sağlıklı alan yönetimi ile uzun vadede ülke ekonomisi için sağlanacak yararlar da gözetilerek geleceğimiz için sağlıklı yatırımlar yapacak şekilde davranılmalıdır.

Kaynaklar

- Başaran, İ.E., (1996), Temel Eğitim ve Yönetimi, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara.
- Çabuk, S., Ünlü, Y., (2003), “İstanbul’da Eğitim Donatılarının Kant Dışı Kampuslaşma Eğiliminin İncelenmesi”, İTU Dergisi Mimarlık Planlama Tasarım, Cilt:2, Sayı:1, İstanbul, s.89-98.
- Çınar, C., Çizmeci, F., Akdemir, Z., (2007), Sekiz yıllık Temel İlköğretim Okullarında Müfredatın Gerektirdiği Mekan Standartlarının İstanbul Okulları Üzerinden Analizi, Megaron, YTÜ Mimarlık Fakültesi Dergisi, Cilt:2 Sayı: 4,

İstanbul.

- Demirkıran, H., (1995), “Eğitim Kalitesine Uygun Öğrenme Mekanları Tasarımı”, 5.Ergonomi Kongresi, Milli Prodüktivite Merkezi Yayınları, İstanbul, No:570, 413-420.
- Ergen, Y.B. (1993), “İlk ve Orta Öğretim Eğitim Yapılarının Kentsel Alanda Planlama Kararları ile Olusumu ve Ülkemizdeki Sorunların Saptanması”, 21. Yüzyıla Doğru Eğitim Yapıları Sempozyumu, Yıldız Teknik Üniversitesi, Mimarlık Fakültesi Baskı Atölyesi, İstanbul, s: 47-54.
- MEB (1991), Milli Eğitim Bakanlığı Özel İhtisas Komisyonları Raporu 1984, Metargem, S.14.
- MEB Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı(1997), Sekiz Yıllık Kesintisiz Zorunlu Eğitim, Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma Planlama ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığı, Ajanstürk Basın ve Basım, A.Ş., Ankara.
- MEB, (1998), İlköğretim El Kitabı, Ankara.
- MEB (2003), “Temel Eğitim Programı”, Temel Eğitim Programları Bülteni, Ankara.
- MEB (2010), 2010 Yılı İlköğretim Kurumları Yapım Programı, Milli Eğitim Bakanlığı Yatırımlar ve Tesisler Daire Başkanlığı, Ankara.
- Özbulut, H., (1999), 1980 sonrası Dönemde Ortaöğretim (Lise) Tip Binalarının Ankara’da Uygulanmış Üç Örnek Aracılığı ile Değerlendirilmesi, Gazi Üniversitesi, Fen Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.
- Tokay, S., Kalkan, H., Yüksel, Ş., (1993), “Türkiye’de İlköğretim Yapılarının Gelişimi”, 21. Yüzyıla Doğru Eğitim Yapıları Sempozyumu, YTÜ Baskı Atölyesi, 13-14 Mayıs 1993, İstanbul, 149-156.
- Yüksel, Ş., Tokay, S., (1998), “Sekiz Yıllık Eğitim Kapsamı İçinde İlköğretim Binalarının Değerlendirilmesi”, Türkiye’de İlköğretim Sorunları Sempozyumu, MSÜ, Mimarlık Fakültesi, Aralık 1998, İstanbul, s. 73-78.

İnternet kaynakları

www.tuik.gov.tr/IcerikGetir.do?istab_id=5